

IDŐT NYERNI? Azt talán lehet sietséggel, lázas tevékenységgel. Természetesen csak ugyanerre, kapkodásra elherdálható időt. – Ízelítőt kapni az örökkévalóságból (más szóval: felfüggeszteni az időt)? A lehető legnagyobb mértékű lelassulással, éniünk érzékelő, megfigyelő instanciává redukálásával (más értelemben éppen hogy: sűrítésével?). Csakis. – Lám, itt van egy osztrák író, egy vándor, egy világgjáró, aki mindenütt képes otthon lenni, hiszen nem a konkrét tájban; a látványban s a pillanatban van otthon, aki meg szégyenít azzal, hogy igen, neki sikerül, aki sorozatosan, talán mondhatni, életvitel-szerűen megengedi magának a sehová-nem-sietés luxusát, a „kamerává lényegült” már-nem-is-szobjektum, akinek [„akinek”] nem ráért kötelesség, de élvezet, telos a megfigyelés. Ódák a dolce far niente-ről és -hez. Mindezt (akár) találónak (is) vélhetné e Handke-szövegek olvasója – ha. (...) Ha nem volna nyilvánvaló, hogy ez a véletles elengedtség, nézésben-észlelésben-feloldódás páratlanul intenzív élet. Alig-fokozhatóan sűrű, koncentrált jelenlét. Mindközönségesen: munka – részint, mert az író (ó, Cipi bácsi; elméletben milyen jól megtanultuk!) a létezés-szakmában dolgozik, másrészt, mert az aprólékos megfigyelés egyébként is: munka. (S most tegyünk úgy, mint aki nem csapja le a magas labdát, hogy tudniillik tessék csak megkérdezni a különböző rezsimek szolgálatában állt-álló ügynököket!) Munka, mégpedig mindnyájunk helyett végzett munka (ami nem jelenti azt, hogy helyettünk hozott áldozat is volna), melynek része a rohanó világunkban egyenesen természetellenessé, bámulnivaló teljesítménnyé vált türelem is. És munka, hiszen nehéz s igencsak kockázatos átváltási művelet: ritkán mutatkozik meg ily nyilvánvalóan, hogy (talán a konkrét költészetet kivéve?) minden írás átírás: a tényleges észleletektől lényegüknél fogva idegen jelekké (szavakká) kell transzformálni a látványt (hangokat, szagokat, benyomásokat etc.). Az élmény egyszeri és megismételhetetlen hic et nunc-ját a nyelv előregyártott, konvencionális öntőformáiba szilárdítani. (Ezekkel az öntőformákkal, a „konfekció-szavakkal” Handke nem mindig éri be; szövege nem szükölködik a szokatlan-invenciózus nyelvi elemekben, nem tartóztatja meg magát a hapax legomenonoktól.) A megfigyelő (egyszersmind az írnok) végig „abból él”, hogy ő magányos. Társadalmi lényként e „miniatűrökben” (szemelvényeink az író Noch einmal für Thukydides (Még egyszer Thukydidesznek) című kötetének 1997-es bővített kiadásából valók) nem szerepel, soha meg nem szólal. Csupán beissza, hagyja magába felszívódni a látványt s a többi észleletet. Amíg tehát, észlelőként, jelen van a megfigyeltben, nincs nyelve. Mondhatni, ez a garancia arra, hogy megfigyelései szenvtelenek, pontosak és „totálisak” legyenek. De azután papír elé ül, íróvá vedlik vissza; ha tetszik neki, ha nem, „élményéhez” nyelvet kell találnia (vagy teremtenie). – A fordító érzi csak igazán (olykor bosszankodva, fogcsikorgatva is), milyen kemény munka az aprólékos megfigyelés nyelvre-szövegre váltása. Pontos megfigyelésről árnyalt és differenciált megfogalmazás hiányában beszélni lehetetlen. Márpedig az ördög lakóhelyéül szolgáló részletek, azaz az árnyalás, ha tetszik, a szórszálhasogatás lehetőségei nyelvenként igencsak eltérőek. – Ez a Handke-próza végtére is a szerző és a fordító számára lényegében egy és ugyanaz, és e sorok írója úgy gyanítja, alapvetően ugyanaz a többi olvasó számára is: a (szokványos értelemben) történettelen, a mindenkori jelenre korlátozó epopeiák világa. Egy reflexiókat és gondolatokat kiküszöbölő, múltat és jövőt, ha egyáltalán, úgy kizárólag a szó szoros értelmében vett jelenen átszűrve (s ily módon, mondhatni, le is fokozva) szóhoz jutni engedő kvázi-én világa. Önkorlátozás és (a rész-

letekben való) tobzódás sajátos, ritkán föllelhető „amalgámja”, eggyéforrása ez a Handke-próza. A mindentől és mindenkitől független észlelő önkéntes foglya az észlelés mindenkori élethelyzetének. A szabadság gályapadja – a gályapad szabadsága.

TATÁR SÁNDOR

PETER HANDKE

Még egyszer Thukydidesznek

(RÉSZLETEK)

A szentjánosbogarak epepeiája

Egy epepeia még hiányzik (nem, rengeteg hiányzik még): a szentjánosbogárkáké, ahogyan például tegnap, az 1988. május 29-éről 30-ára virradó éjjel „egyszer csak ott voltak” a Friaul-béli* Cormóns-t Brazzano faluval összekötő, földeken át vezető úton; nem világítottak, hanem villogtak, ahogyan fényt kibocsátó alsó felükkel ott ültek az úton, megvilágítva a talajt, majd repülőgép-módra villogva a magas fűben is; azután egyikük immár az éjjeli vándor tenyerén, mintegy kimecszve fényével az azt barázdáló vonalakat; nagy világlás éppen az életvonal mellett; közlőrl nézve mintha apró fénytraktorok lennének a hosszúkás állatok potroha alá szíjazva; azután felpillantva a bogarak villódzása immár az egész friauli síkság fölött, sokkal erősebb fénnel, mint a táj fölött a csillagoké, akárha ez volna az izzó apróságok ezévi megjelenésének első órája, a világon való újramegjelenésük ünnepe – ah, bár lenne sokkal szuggesztívebb és részletesebb ez az epepeia! –; ahogyan az állatkák egy csoportja megtelepedett az útburkolat repedéseiben, egyenletes villogásukkal egy leszállópályát rajzolva ki, amelyre azután társaik hangtalanul leereszkedtek a világúrból; ahogyan, a tenyeremre téve őket, korántsem szüntek meg világítani, sőt még erősítették is a fényüket; s ahogyan a markomban nyugodt és kitartó fénykibocsátás lett a villogásukból; ahogyan az imént, felidézendő az éjszaka eseményeit, írás közben kinyitottam a másik kezemet; ahogyan beszéltem hozzájuk a sötétben, ahogyan rájuk leheltem, hogy még erősebb izzásra bírjam őket – elhittetem magammal, hogy sikerült is –, s ahogyan azt is elhittetem magammal, hogy a világítótest meleg, sőt, tűzforró, és las-

* Friaul – tájegység Venetia keleti részén; magába foglalja a Tagliamento árterületét és az Isonzo alsó folyását. A vidékre elsősorban az agrártermelés jellemző, fontos útvonalak (Bécs–Róma, Torino–Trieszt) is átszelik. – *A ford. megjegyzése*